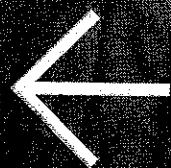

יחד למעלה

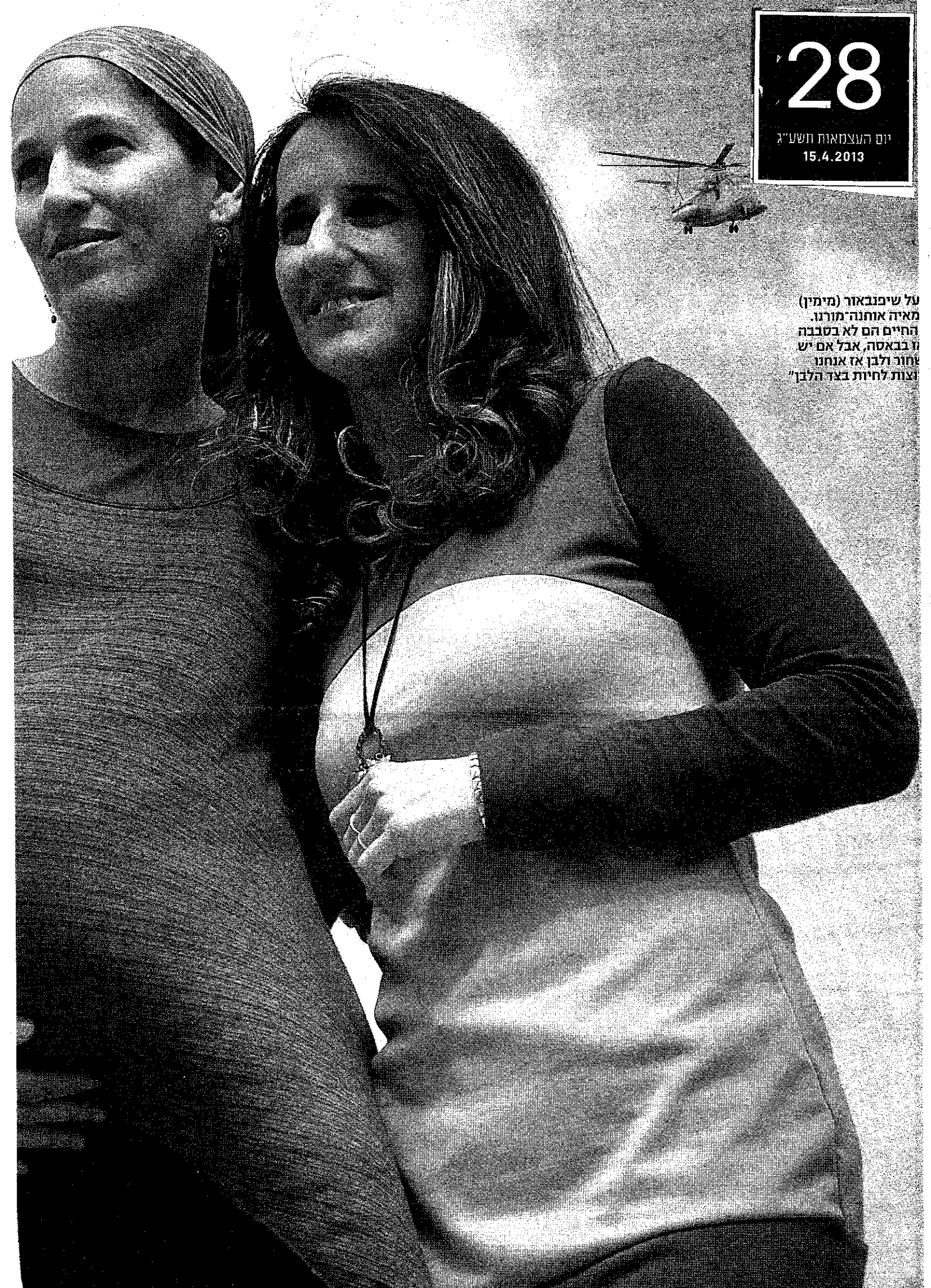
יחד למטה

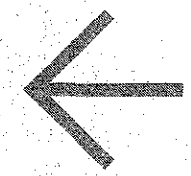
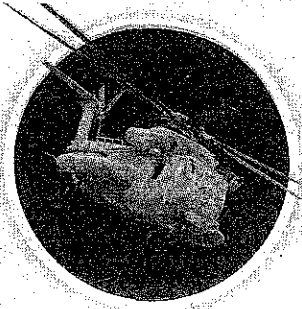
כשסא"ל עמנואל מורנו, לוחם סיירת מטכ"ל האגדי, נפגע אנושות בפעילות בלבנון, היה זה אל"מ דניאל שיפנבאוד שחילץ אותו והביא אותו לקבורה בארץ. ארבע שנים אחר כך נהרג גם הוא, בהתרסקות מסוק היסעוד ברומניה. הגורל האכזרי הפך את נשותיהם, מאיה מורנו ויעל שיפנבאוד, לחברות נפש. "הבעלים שלנו בטח מחליפים צ'פחות למעלה, ואנחנו נשארנו כאן ללמוד לחיות עם הכאב"

● אריאלה רינגל-הופמן ● צילום: אילן ספירא

על שיפובאר (מימין)
מאיה אותנה מורנו.
החיים הם לא בסובה
זו בבאסה, אבל אם יש
שחור ולבן אז אנחנו
נצות לחיות בצד הלבן"

על התדסקות מסוק היסעור הישראלי ברומניה, בשעות אחר הצהריים המוקדמות של 26 ביולי 2010, שמעה מאיה אוהנה-מורנו, אלמנתו של עמנואל מורנו, רק בסוף אותו היום. אשתו של סא"ל מתן, מי שהיה בצוות של מורנו בסיירת מטכ"ל, ואחר כך הלך ועשה קורס טיס, הרימה לה טלפון. אני מציטטת לספר לך, אמרה למורנו, אבל הייתה היום תאונת מסוק ונחרגו שישה אנשי חיל האוויר, וגם דניאל שיפנבאור.

אל"מ דניאל שיפנבאור היה טייס המסוק שחילץ את מורנו, פצוע אנושות, ואת הכוח שהיה עימו, תחת אש כבדה בתום מלחמת לבנון השנייה והחזיר אותם הביתה.

"שלושה ימים בכיתי", אומרת מאיה, "ואחר כך נסעתי למושב קררון, לשבעה". יעל שיפנבאור, אלמנתו של דניאל שיפנבאור, אומרת שהיא זוכרת שמורנו הגיעה "איך יכול להיות?" שואלת מאיה, "בתוך כל הרעש שהיה שם?" "נכון", אומרת יעל, "אבל בתוך האפלה הגדולה הזו אני זוכרת שניגשת אליי, ואני זוכרת שאמרת שבאת להגיד לי תודה".

"אמרת שבאתי להגיד לך תודה, ולמסור לבעלך תודה מבעלי", אומרת מאיה. "להגיד לו תודה שהוא החזיר את עמנואל ובזכותו יש לי קבר".

מאיה אוהנה-מורנו (40), אלמנתו של עמנואל, חזרת בתשובה, נשואה לאלירן אוהנה, שצעיר ממנה בתשע שנים. היא אמא לחמישה ילדים, שלושה ממורנו, שניים מאוהנה, ביניהם תינוקת שנולדה לאחר פגישתנו. היא לומדת הידרותרפיה – טיפול במים – ועובדת יחד עם חברה, רחמה בך יוסף, על הצגה שתתאר את סיפורה האישי. "היא שרה ואני מספרת", אומרת מאיה, "וכשפעם הבת שלי שאלה איך אני זוכרת מה לומר, אמרתי לה שאני לא צריכה לזכור. זה סיפור החיים שלי". עד כה הופיעו פעם אחת בלבד, במופע חצי פרטי לגשים.

יעל: "בתוך האפלה הגדולה של השבעה אני זוכרת שניגשת אליי ואמרת שבאת להגיד לי תודה".
מאיה: "אמרתי שבאתי להגיד לך תודה ולמסור תודה לבעלך על שהחזיר את עמנואל ובזכותו יש לי קבר"

יעל שיפנבאור (45) נולדה במונטווידאו באורגוואי. היא הייתה בת 16 כשהוריה עלו לארץ, בת 21 כשנישאה לדניאל. יש להם שלושה בנים, הגדול כבר בצבא. היא ד"ר לכימיה ועובדת בחברת הייטק שעוסקת בפיתוח MRI לתינוקות.

דניאל שיפנבאור ז"ל. קיבל צל"ש לאחר מותו

שתייהן מודדות שהחיבור ביניהן, שהחל מאז אותו ביקור ב"שבעה" ונמשך מאז במפגשים ובשיחות טלפון ארוכות, לא מובן מאליו. גם אם שתינו אלמנות", אומרת מאיה.

הנה, לפני פחות מחודש הלכה יעל שיפנבאור לשבעה של ד"ר מיכאל מיכאלוביץ', הרץ שנפטר במהלך המרתון התל-אביבי. "מיכאל היה ביחידת עוקץ והשתתף בחיפוי שים ובחילוץ גופות אנשי חיל האוויר שהתרסקו על החר ההוא ברומניה", היא מספרת למאיה, "אני הלכתי לשם, כמו שאת באת אליי, להגיד תודה. כי גם אני, כמוך, ידעתי שלא תמיד יש קבר לבכות עליו". ואחר כך היא אומרת שכאשר ישבה שם גילתה שביום שישי הוא נהרג, וביום ראשון הם היו אמורים לעבור דירה. "כמעט כמו אצלנו. דני ואני נכנסנו לבית ביום שישי, וביום ראשון הוא נהרג".

ומאיה מגלה שבעצם מיכאלוביץ' ואשתו היו אמורים לעבור לגור ממש מול הבית שלה ושל אליהן, בקריית-גת, ושתייהן עוצרות לרגע ומשתתקות. "מחזוריות קשה", אומרת יעל. "פעם אתה פה ופעם אתה שם", ושתייהן תוהות שוב איך הדברים קורים, ואיך הם מתחברים, ואיך - בתוך הכאב הגדול - הן מצאו זו את זו, למרות שנסיבות חייהן כה שונות, למרות שאורת חייהן כה אחר. "עמנואל היה איש ימין", אומרת מאיה, "וגם אני ככה". "ודני היה איש שמאל", אומרת יעל, "וגם אני ככה". "היום-יום שלנו עמוס ותובעני", מספרת מאיה. "אנחנו לא נפגשות לקפה בצהריים ולא מדברות פעמיים ביום בטלפון, אבל כבר יש לנו קיצורי דרך, יכולת להבין זו את זו בלי הרבה הסברים. אני לא צריכה לדבר חצי שעה עם יעל כדי לדעת שביום השנה היא איתי, ולהפך. לפעמים סמס עם מילה אחת, 'מחבבת', אומר הכל. כי יש דברים שאנחנו כל כך דומות בהם, שממש לא צריך הרבה כדי להשלים פערים". וביום השנה הרביעי למותו של עמנואל מורנו גם אמרה את זה מעל לקברו. "אתם כבר בטח מצאתם זה את זה", אמרה מאיה שם, "ואתם מחליפים צ'פחות ומספרים סיפורים, אבל אנחנו נשארו כאן ואנחנו צריכים ללמוד לחיות עם הכאב".

הבגדים עוד בארון

סא"ל עמנואל מורנו נולד בצרפת, בן להורים שהגירו לשם מצפון-אפריקה, חזרו בתשובה ועלו לישראל. הוא התגייס לסיירת מטכ"ל ושירת בצבא ובשב"כ כ-16 שנים. הוא היה בן 36, אב לשלושה, כשנהרג בלבנון ב-18 באוגוסט 2006, לאחר שהפסקת האש כבר נכנסה לתוקפה. כוח של סיירת מטכ"ל, שאנשיו היו מחופשים לחיילי צבא לבנון, שב מפעילות מבצעית בבעלבק ועלה על מארב שהציבו אנשי חיובאללה. מורנו נפגע בחילופי הירי, ונפטר זמן קצר אחר כך. אם סיירת מטכ"ל היא חוד החנית, מורנו היה הלוחם המוביל בסיירת, ספר לו האלוף הרצי הלוי, מי שהיה מפקד סיירת מטכ"ל, ומנה כמה פעולות שכבר הותרו לפרסום שבהן מורנו לקח חלק. אחד מהם הוא מבצע "עוקץ ארסי", שבמהלכו נחטף מוסטפא דיראני מביתו בלבנון והובא לישראל. אבל מה שהביא להחלטה לאסור את פרסום תמונתו של מורנו - איסור שתקף גם היום - הם אותם מבצעים שעליהם לא

מאיה: "לא הלכתי לראות את הגופה. לא רציתי שזה מה שייצרב לי בויכחון. אחר כך נתתי גם את הדברים שלו, לאחים שלו, לחברים. אין בהם אמידה של חיים, ואני לא חושבת שילדים יכולים לצמוח מהמקום הזה"

30

יום העצמאות חשע"ג
15.4.2013

על הכנים שלנו, למרות שאת אהבת הטיס שלו הם כנראה לא ירשו, ובניגוד אליו הם לא מזהים בשבריר שנייה כל מטוס שעובר למעלה.

"הגנטיקה עוברת", אומרת מאיה. "גם אני לפעמים מופתעת לגלות איך חוש ההומור של עמנואל צץ אצלם פתאום, או החריפות שלו, שימת הלב לפרטים הכי קטנים. דברים שהם נורא הוא. וגם אני מוצאת את עצמי אומרת 'יו, איזה עמנואל זה'."

חייבות להיות סיבה

בחוץ טוף החורף, הימים מתחלפים בין חום כבר וגשם פתאומי. בשעה שהראיון עימן מתקיים, בקומה הרביעית בבניין מגורים בקריית גת, קצת לפני שמאיה אוחזת במורנו ילדה את התינוקת שי, קצת לפני שהיא ואליהן עוברים לבית שרכשו בשוקדה, ליד כפר מימון, קצת לפני יום הנישואין ויום העצמאות, היא אומרת שגם ציאות החיים של שתייהן שונה.

"אנחנו מבתיים שונים, עם רקע חיים שונה, אבל יש לנו בסיס משותף מאוד רחב, ושם נמצאת גם הבחירה שלנו לעשות את המסע הזה, לא לסגור דלתות. העולם הזה הוא לא מקום קל, אבל הוא לא מקום עצוב. ואנחנו לא מניפות דגלים. אני לא אלמנה שהשתקמה. אני אלמנה של עמנואל ואשתו של אליהן. ויעל היא לא אלמנה שצריכה להשתקם. החיים הם לא בסכנה או בבאסה. אבל אם יש שחור ולבן, אז אנחנו רוצות להיות בצד הלבן."

"אני מסכימה עם כל מילה", אומרת יעל. "בשנתיים הראשונות אחרי שדני נהרג, הבית כולו כבר היה מסודר ומאורגן ורק בנינה שבחוץ סירבתי לגעת. לא יכולתי, כי הגינה הייתה של דני, הסיבה שבגללה הגענו למקום הזה. לא יכולתי לטפח אותה ולא יכולתי לשבת בה."

"אבל אחרי שנתיים, עם חברים טובים שעזרו, סידרנו גם את הגינה. ועכשיו הבית מסודר והגינה מסודרת, אבל אני עדיין מחכה לתשובות. אם משהו כזה קרה, אני אומרת לעצמי, אז חייבת להיות לכך סיבה. כשתוכן כל כך חזק ועמוק נעלם מהחיים, לא ייתכן שזה קורה סתם."

את, אני אומרת לה, אשת המדעים המרויקים, מהפשת סיבה. "כן", היא אומרת, "קשה לי מאוד להשלים עם המחשבה שזה קרה סתם כך, ערפל כבד מאוד על ההד ומסוק שהתרסק. אז המשמעות עדיין לא ברורה לי, אני חושבת על זה, אבל אני לא מצליחה להגדיר תשובות, ואולי גם לא יהיו לי. אבל מה שאני כבר מבינה, וכזה החיבור שלנו, של מאיה ושלי, כל כך חזק, זה שאנחנו צריכים לצמוח מהמקום הזה ולא לשקוע לתוכו." ●

למרות שהיה לי ברור שהוא יתגייס לשירות קרבי ולמרות שהיה לי ברור שלא עמדו בדרכו, וכך זה באמת היה.

מאיה: "אני לגמרי מסכימה עם יעל בעניין הזה, וברור לי שבכוא היום גם אני נהג כך. אני רוצה לספר כאן משהו: אחרי שנחשף סיפור החילוק, איך דני הוציא ת מורנו מהתופת, נוצר לא רק קשר בין יעל לבני, אלא גם בין שתי המשפחות. ין אילן, אבא של עמנואל, ליגאל, אבא של דני, ובין האחיות של עמנואל ושל דני. ת הסרט של החילוק, שזה כמובן לא ממש סרט, כבר ראינו שתי המשפחות יחד, חרי מתן הצל"ש לדני."

"נפגשנו בבית של אחות של דני, על הורינו וטפנו. כולם ישבו על הרשא וראו את סרט, וסיפרנו סיפורים על דני ועמנואל ומצאנו שהיו דברים שהם היו מאוד דומים הם. חבר ילדות של עמנואל שר שירים שירענו שהם היו אוהבים, והיה ערב מתוק אור. מה שהיה ברור זה שמה שמחבר את כולנו, ימין ושמאל, עם כיפות וכלי כיפות, אהבת הארץ הזו, המחויבות לארץ הזו, ציונות כלי ציונית. ומה שעוד ברור זה שגם ני וגם עמנואל נוכחים בכל רגע בחיינו."

יעל: "לפעמים אני מרגישה כאילו עשו לי 'קאט אנד פייסט', חתוך והעבר. לקחו אותי ממקום אחד, שמו אותי במקום אחר, בסרט אחר של החיים, רק בלי דני. אבל אז ני רואה אותה אצל הילדים. איך הבן הגדול נוהג, האופן שבו הוא מחזיק את ההגה, נסובב את הרכב, חוזר על התנועות של אבא שלו. 'יו, איזה דני זה', אנשים אומרים

למען האלמונות והיתומים

ארגון אלמונות ויתומים צה"ל, בראשות נאווה שוהם טולן, מייצג את האלמונות והיתומים שבני זוגן או אביהם נהרגו מאז מלחמת השחרור ועד היום במטרה להעניק להם בית חם, אחן קשבת ולדאוג לזכויותיהם. בשנה האחרונה יזם הארגון את פעילות "עוצמה" למען יתומי צה"ל בני 12-18, המציעה להם מסגרת שמאפשרת יצירת חברויות חדשות וחוויות משותפות כמו טיולי זריחה, טנפלינג, סנדאונות ופעילויות אתגריות. ב-2009 רשם הארגון הישג גדול כשהוחלט להחזיר לאלמונות שנישאו בשנית את מלוא זכויותיהן מטעם משרד הביטחון.

יעל: "מאיה היא פז"מניקית בשכול. אני מסתכלת עליה ואומרת לעצמי שיש תקווה, אבל אני גם יודעת שאנחנו נמצאות במקום מאוד אחר. אני לא רואה מי ממלא את המקום של דני"

31

יום העצמאות תשע"ג
15.4.2013

אתר התרסקות מסוק היסעור ברומניה. "דני תמיד אמר שמתאונת מסוק לא יוצאים בחיים"

דיבר הלוי, וקרויב לוודאי שגם בעוד שנים רבות לא ידבר איש. "לא הלכתי לראות את הגופה", אומרת מאיה אלמנתו. "לא רציתי שזה מה שייצרב לי בזיכרון. אחר כך נתתי גם את הדברים שלו לאחים שלו, לחברים, כולל דברים שקיבלתי אחרי שנהרג, כולל הדר"ח הפתולוגי. אין ברברים האלה אמירה של חיים, ואני לא חושבת שילדים יכולים לצמות מהמקום הזה".

יעל: "אצלי הבגדים של דני עוד בארון, וכך גם כל החפצים שלו. קנינו את הבית בקרדון כשגרנו עדיין בבסיס. בחרנו את המקום בגלל הנוף הנפלא, בנינו ושיפצנו את הבית ביד, ובימים חמישי עברנו אליו. מזה שרני הספיק לעשות זה לתלות בכניסה את השלט עם השם, 'יעל ודני שיפנבאור', ולרשום את שם המשפחה גם על הפה. ביום ראשון הוא טס לאימון ברומניה ואני נשארת לפרק את הארגונים, לסדר הכל במקום. כל כך שמחתי לעבוד מבית קטן וצפוף לבית גדול ומרווח, שיש בו מקום לכל הדברים שלנו, לכל הדברים שלו.

"למחרת, שקועה עדיין בתוך כל הארגונים, ראיתי פתאום דרך החלון חבר טוב שלו שעבר ליד הבית. איזה חמוד הוא, אמרתי לעצמי, שכבר קפץ לבקר, ויצאתי אליו בשמחה. ואז ראיתי שני דברים: שהוא לא מחייך אליי ושמאחוריו עומדים גם אנשי קצין העיר. הם אמרו שקרתה תאונה, שעוד לא יודעים פרטים סופיים, שיש חיפושים, אבל אני זכרתי שרני תמיד אמר שמתאונת מסוק לא יוצאים בחיים, וידעתי שזהו זה. לא צעקתי, לא בכיתי, לא אמרתי כלום, רק עמדת שם והחבר החזיק אותי כאילו אני חולכת עוד רגע להזעלף. וככה הכל נשאר, מסודר בארון. ואת הסוצ'רים הגדולים שלו אני לובשת בחורף, מעל לפיג'מה".

דניאל שיפנבאור, כמו יעל, נולד באורגוואי. הוא עלה עם הוריו לארץ בגיל צעיר, גדל בבתים ואחר כך ברמת השרון. כשהתגייס לצבא היה ברור שהוא הולך לקורס טיס.

במאי 2012, שנתיים לאחר שנהרג, העניק מפקד חיל האוויר דאנו, האלוף ערו נחשת, צל"ש לאל"מ דניאל שיפנבאור ולחברו סא"ל נתן, "על תפקודם בפעילות מבצעית סודית בעומק שטח האויב". שיפנבאור, נכתב, "הוביל זוג מסוקי יסעור שהנחיתו כוח צה"לי לביצוע משימה חשאית בעלת ערך מבצעי רב-משמעות". הם הנחיתו את הכוח ותורו אחר כך להוציא את הלוחמים, אלא שהכוח נחשף והחילוץ הפך מורכב ומסוכן ונעשה תחת אש נ"מ, "שהלכה ונעשתה ממוקרת", כפי שנכתב ברברי ההסבר לצל"ש.

יעל: "כשכבר הכרתי את מאיה, נזפנתי איך דני חזר מהחילוץ שהוא בלבנון. היינו אז בבסיס והוא סיפר איך הם הצליחו לצאת מהתופת הזו, ואיך הוא טס, הכי מהר שטס אי פעם בחיים, כי היה לו פצוע מאוד קשה במסוק והוא קיווה שאולי יספיק להציל אותנו. אחר כך הוא גם לקח אותי לטייסת לשמוע את ההקלטה של האירוע הזה והייתי בשוק גדול מהרעש הנוראי, מקולות הירי ומההוראות בקשר. לא הבנתי איך בכלל אפשר לתפקד בבלגן כזה ואיך אפשר לצאת מזה בחיים. היה צריך, כנראה, הרבה שיקול דעת".

"בשנה הראשונה", מספרת מאיה, "לא נגמר ימי הזיכרון. יום השנה למלחמה, יום השנה לחללי המודיעין, יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל, יום השנה לעמנואל. זו הייתה ריצה מטורפת בין ימי הזיכרון. הרגשתי שאני לא עומדת בזה, והחלטתי לחתוך. עמנואל ואני גרנו בשכירות במושב תלמים, ואחרי שהוא נהרג קניתי את הבית והתחלתי לשפץ".

וככה, היא אומרת, הכירה את אלירן, שהיה קבלן שיפוצים שבא לסדר את הבית ונכנס לה לחיים, "והיום הוא חייל בחיל האוויר, משרת במחלקת בינוי בבסיס נבי טים". הוא התגייס באיחור, אחרי שכבר נישאו, "כי היה ברור לשנינו שכל אדם צריך לתרום, ואנחנו מאמינים שזו הדוגמה הנכונה לילדים שלנו, גם אם זה פוגע זמנית בעסק שהוא הקים. אני גאה בו וגם הילדים. אנחנו עוברים ביחד את כל השלבים, סיום הטירונות, טקס ההשבעה, ביקורי משפחות".

בלי החצי השני

הם נישאו שלוש שנים וחודשי אחרי שעמנואל מורנו נהרג. "אלמנה עם ילדים", אומרת מאיה, "לא יכולה להישאר במיטה. היא יכולה לבחור להיות עצובה ויכולה לבחור שלא. החיים לא תמיד נעימים, ולא תמיד יש לנו את זכות הבחירה, אבל יש לנו את זכות הבחירה שלא להיות קורבן. לא חשבתי שאתאהב. לא היה לי צורך אובססיבי להתחתן שוב. גם לא הייתי פנויה רגשית. אבל הפתעתי את עצמי וזה קרה".

קרה? אני שואלת. "זה לא קרה", היא מתקנת. "נישואים שניים זו בחירה". יעל שיפנבאור אומרת שהיא ממש לא במקום הזה. "מאיה היא פו'מניקית בשכול. אני מסתכלת עליה ואומרת לעצמי שיש תקווה, ואני גם מסכימה איתה שלא נכון לצפות שיתייחסו אלינו כפינצטה. אבל אני גם יודעת שאנחנו נמצאות במקום מאוד אחר. אני לא נשואה, אין לי בן זוג ואני גם לא ממהרת לשם. אני יודעת שמשפחה חדשה עושה משהו טוב, אבל אני לא רואה מי ממלא את המקום של דני. הייתי בקבוצת תמיכה של אלמנות, שמעתי נשים שקיוו לזוגיות חדשה, וגם הנבתי שזה בסדר להיות במקום שבו אני נמצאת. לגמרי בסדר.

"מה שקשה", ממשיכה יעל, "זה היום-יום, ההתמודדות עם החורות בלי החצי השני. לקבל לבר את ההחלטות, לשאת באחריות להן. זה לא עניין טכני, זו העובדה שאני התורים של הילדים שלי, ובמקרה הזה אין יותר 'ספייר', אין גלגל רזרבי. זה רק אני. ואם הבן הגדול עומד בפני גיוס, ההתלבטות כהורה לאן ילך היא רק שלי

עמנואל מורנו ז"ל תצלומו אסור לפרסום גם היום